

Prof. Dr. MÜNEVVER YENERMAN'IN GENEL PATOLOJİ KİTABININ 3. BASKISI NEDENİYLE

Prof. Dr. Veli Uysal*

Hocamızın "Genel Patoloji" kitabının** 3. baskısı iki cilt halinde 1994 yılı başında çıktı. Daha doğrusu, kitabının önsözünde, "Tıp alanında son yıllarda birbirini izleyen gelişmeler, tanıda önemli bir yeri olan Patoloji'ye, yalnız başvuru kitaplarında değil, ders kitaplarında da yer alması gereken yenilikleri getirmiş, yeni tanı ve araştırma yöntemleri kazandırmıştır" şeklinde özetlediği nedenlerden dolayı yeni den yazılarak bizlere ulaştı.

Birinci cildin ilk sayfalarında yer alan, son derece anlamlı ve onun görüşlerini yansıtan iki özellik karşılırsınız. Birincisi "bu kitabı, öğretirken kendilerinden öğreticiliği öğrendiğim öğrencilerime sunuyorum" şeklindeki adayı, ikincisi ise kitabının bütün baskı ve yayın haklarının Bayda A.Ş.'ne (İstanbul Tıp Fakültesi Vakfı) ait olmasınıdır. Bu konuda kitabevinin tüm ısrarına rağmen hiçbir ödüne yaşamadığını ve kararlılığını yakından bildiğimi de belirtmek isterim.

Kitabın birinci cildinde Patoloji'nin tanımlanması, **Etyoloji, Patogenez ve Patolojik fonksiyonlar** yer almaktadır. Patolojinin tanımlanması bölümünde, patolojinin tanımı, lezyon, patolojinin yöntemleri ve patolojinin bölümleri ayrıntılı olarak verildikten sonra, Hocamız bu bölümü Tıp Öğreniminde Patolojinin yerini "öğrenci, tıp dilini öğrenmeye PATOLOJİ öğrenmekle başlar" özdeyişi ile tanımlamaktadır.

Etyoloji bölümü primer ve sekonder hastalık nedenlerinin tanımı ile başlamaktadır. Hastalık yapan canlı etkenler ile organizma arasındaki ilişki, canlı hastalık etkenlerinin nasıl hastalık yaptıkları, yayılma yolları ve yaptıkları özel ve genel lezyonlar verilmekte ve oluşturdukları hastalıklar sınıflandırılmaktadır. Bu bölümde canlı hastalık etkenlerinin hastalık oluşturmadaki immun mekanizmanın oldukça net ve anlaşılır şekilde verildiği de görülmektedir. Canlı hastalık etkenlerinden Bakterilerle oluşan hastalıklar, Koklar, Myobacterium Tüberküloz, Lepra basili ve başka basilleri ile olanlar şeklinde bölümler olarak ayrılmakta ve hastalıklar ayrıntılı bir şekilde, bir başka deyişle genel patoloji sınırlarını aşarak özel patoloji kapsamında anlatılmakta, özgün makroskopik ve mikroskopik örneklerle bütünlenmektedir. Benzer şekilde aynı titizlikle ve eksiksiz olarak Funguslarla, Viruslar, Klamidyalar ve Riketsiyalarla, Hayvansal Parazitlerle oluşan hastalıklarla bölüm tamamlanmaktadır. Etyoloji bölümünde Fiziksel nedenler, Kimyasal nedenler, Beslenme bozukluğu, Genetik faktörler, Psikik bozukluklar ile ilgili hastalıklar yine ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Burada Hocamızın özellikle genetik bozukluklar ile ilgili hastalıklar bölümüne, günümüzde hastalıkların etyolojilerinde son derece önem kazanan ve önemli bir yeri olduğu kanıtlanan bir konu olması nedeniyle haklı olarak daha geniş bir yer ayırması olduğu gözlenmektedir. Bu tutumun genetik ile ilgili temel bilgileri, hastalık örneklerini verirken de sürdürmüş ve birçok hastalığa ait örneklerle de deneyimlerini bizlere aktarmıştır.

Patogenez bölümü **Dolaşım bozuklukları, Immünite ve Aşırı duyarlılıkla** ilgili hastalıklara ayrılmıştır. Bu bölümde dolaşım sistemi ile ilgili hastalıklar ve patogenezleri aynı titizlikle verilmekte, ancak immünite ve aşırı duyarlılık konusu haklı olarak belki de kitabın en önemli bölümünü oluşturmakta ve böylesine zor ve geniş kapsamlı bir konunun temel bilgileri ve hastalıkları güncel bir şekilde verilmekte. Öylesine ki, lenfositlerin özellikleri, immun sistem hücrelerinin tanımı ve kullanılan CD belirleyicilerinden, sitokinlere ve immun yanıt türlerine kadar özellikler son literatür bilgileri olarak özetlenmiştir. Bu bağlamda transplantasyon mekanizması, doku ve organ transplantasyonu verildikten sonra, konu immun yetersizlik ve habis tümör sorunun tartışılması ile tanımlanmaktadır. Patolojik fonksiyonlarla ilgili hastalıklarla birinci cilt sona ermektedir.

Kitabın ikinci cildi morfoloji konusuna ayrılmış olup, retrogressif ve progressif proliferatif (iltihap ve tümör) lezyonları kapsamaktadır. Retrogressif lezyonlar atrofi, metabolizma bozuklukları, nekroz, apoptoz ve somatik ölüm konularını içermektedir. Bunlardan metabolizma hastalıkları arasında özellikle amiloidoz konusunun morfolojik özelliklerinden kimyasal yapısına, sınıflamasına, patogenezine ve organ değişikliklerine kadar geniş kapsamlı ve güncel bir şekilde incelenmiş ve bu nedenle de bulunur bir referans oluşturacak şekilde derlenmiş olduğuna değinmeden geçemeyeceğim. Aynı şekilde güncel bir konu olan Apoptoz'a da yer ayırması, böyle konuları klasik ve güncel bilgilerle birlikte, ancak biraz daha fazla vurgulayarak vermesi, kanımca Hocamızın gerçekleştirdiği her şeyde duyduğu aşırı bir titizlik ve sorumluluk duygusundan kaynaklanmaktadır.

Progressif proliferatif lezyonlar bölümünde de iltihabın etyoloji ve patogenezinin tüm yönleri, damar ve doku değişiklikleri ile bu değişikliklerin nedenleri ayrıntılı şekilde verilmektedir. İltihabın morfolojisi kısmı ise iltihap hücrelerinin ve iltihap türlerinin özellikleri örnekleri ile anlatıldıktan sonra iltihabın iyileşmesi ve onarımı ile tamamlanmaktadır. Bu bölümde akut iltihapta tümöral faktörlerin tüm yönleri ile ayrıntılı bir şekilde ve en güncel bilgilerle verilmemesi nedeniyle tümüyle okumaktan kendimi alamadığı ve büyük bir heyecanla okuduğum sayfalar olmuştur. İyileşme ve onarım bölümünde konu iyileşmede etkili maddelerden, iyileşme türlerine kadar anlatılmıştır. İyileşmeye yalnız yara iyileşmesi örnek verilmiştir. Kitabın daha önceki basımlarında da hocamıza söylemiş olduğum gibi, bu denli geniş kapsamlı bir genel patoloji kitabında özellikle kemik kırıklarının iyileşmesini verilmemesini bir eksiklik olarak görmekteyim.

Progressif lezyonlardan tümör ikinci cildin geniş bir bölümünü oluşturmaktadır. Tümör konusuna tümörün tanısı, tarihçesi, sınıflandırılması, genel morfolojileri ve başka açılardan sınıflaması gibi genel bilgilerle bir giriş yapılmaktadır. Tümörlerin morfolojileri epitelyal, fibröz bağ dokusu, damar dokusu, yağ dokusu, kıkırdak dokusu, kemik dokusu, mezotelyum, nöroepitelyal, paragangliyonik doku, melanositler, lenforetiküler ve hemopoetik sistem, plasenta, embriyonal hücre ve doku gibi çıkış yerlerine göre ayrı başlıklar halinde ayrıntılı olarak verilmektedir. Bu konular arasından bu ciltte özellikleri ayrıntılı bir şekilde vurgulanan nöroepitelyal, paragangliyonik doku, melanositler, lenforetiküler ve hemopoetik sistem tümörleri olduğu dikkatimizden çeker. Bu şekilde konunun ayrıntılı bir şekilde vurgulanması hocamızın ilgi duyduğu konular olduğu şeklinde açıklanırsa gerçeği tam yansıtmaz. Böyle bir duygu etkili olsa da, bu konuların son yıllarda patoloji alanında üzerinde en çok çalışılan ve her geçen gün yeni bilgiler elde edilen konular olduğu da bir gerçektir. Tümörlerin etyolojisinde kimyasal karsinogenler, fiziksel karsinogenler, canlı hastalık etkenleri, endojen nedenler ayrıntılı olarak anlatıldıktan sonra, karsinogenez teorileri, hücrelerdeki morfolojik ve biyolojik değişiklikler üzerinde durularak ve örnekler verilerek özetlenmektedir. Tümör epidemiyolojisi ve tümörde tanı yöntemleri ile tümör konusu tamamlanmaktadır.

Hocamızın iki ciltlik genel patoloji kitabı 1455 sayfadır. Konular birinci ciltte etyoloji, patogenez ve patolojik fonksiyon, ikinci ciltte morfoloji, retrogressif ile iltihap ve tümörü kapsayan progressif proliferatif lezyonlar olarak ayrılarak kapsamlı ve güncel bir şekilde incelenmiştir. Kimi bölümlerde konuların genel patoloji kapsamını aşarak özel patoloji düzeyinde incelendiği görülmektedir. Bu durum sanırım büyük deneyimi olan bir hocanın, hele çeviri olmayan patoloji kitaplarının yok deneyece kadar az olduğu bir ortamda, haklı olarak böyle bir eksikliği tamamlama gereğini ya da özlemini duyabileceğine bağlanabilir. Ancak nesnel bir yaklaşımla yukarıda andığımız bu konuların günümüzde üzerinde en çok çalışmaların yapıldığı konular olduğunu da belirtmemiz gereği ortaya çıkar. Bir başka önemli konu da kendilerinin önsözde belirttikleri gibi kitabın yeniden ve son bilgileri kapsar bir şekilde yazılmasının kitaba bir başvuru kaynağı niteliğini kazandırmıştır. Bu basımada konu sonlarına güncel kaynaklar yanında yerli kaynakların da verilmesine çaba gösterilmiş, ancak hocamız bu konuda sevdiğini bir oranda kayırmıştır.

Hocamızın kitabını hazırlarken duyduğu heyecanı, çabasını ve özverisini yakından tüm arkadaşlarımızla birlikte gözleyen kişilerden biri olarak, onun bu çabasını ben kendi adıma gösteremediğim için çok takdir etmekteyim. Gerçekten kendilerinin karizmatik kişiliği yanında çalışma disiplini, heyecanı ve gayreti yetişmemizde, öğretim üyeliğimizde ve konularımızı benimsememizde örnek olmuştur. Benim en takdir ettiğim özelliği ise hiçbir zorluk karşısında "pes" etmeyişidir. Kitabının son basımı eline ulaştığında, bir seminer sonrası bizleri "sizlere bir şey göstereceğim" diyerek odasına daveti ve o esnadaki heyecanı gözlerimin önünden gitmiyor. Hocamızın eleştirdiğimiz yanları oldu ve eleştirdik, ancak özetlemeye çalıştığımız nedenlerden dolayı bu nokta takdir edilecek yönleri yanında çok gerilerde kalır. Kendilerini kitabının yeni basımından sonra her odasına girişimde ya kitabındaki basım hatalarını düzeltirken ya da kimi konulara yeni bilgiler eklerken görmüştümdür. Hocamızın kitabının yeni basımında da aynı mutluluğu hep birlikte duymamız dileklerimle.

İSTANBUL, 11.4.1994

* İst. Üniv. İst. Tıp Fakültesi Patoloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

** Prof. Dr. Münevver Yenerman: Genel Patoloji 3. baskı 2 cilt, İst. Üniv. İst. Tıp Fakültesi Vakfı, Nobel Tıp Kitapevleri, 1994